

У Србију се од 2001. године из иностранства слило 60,9 милијарди евра, што тренутно одговара суми од 82 милијарде америчких долара, а толики новац, очито, није био довољан ни да се заврши Коридор 10! Да зло буде веће, и поред толиког прилива новца споља, држава има хроничан проблем са мањком у својој каси па се у последњих неколико година убрзано задужује све више не би ли некако намакла паре за плате запослених у јавном сектору и за пензије. Привреда, такође, грца у дуговима, уз стална упозорења да јој прети потпуни колапс. Ни грађанима, на крају, није боље. Напротив, незапосленост је у порасту, а животни стандард све гори.

НИН је истраживао због чега је новац, који је у земљу стигао у последњих десет година у виду директних страних инвестиција, прихода од приватизације, донација, кредита и дознака из иностранства, углавном улудо потрошен, па уместо ефикасне привреде, бољег живота и модерне инфраструктуре имамо само нагомилавање дугова без видљивих резултата? И да ли је тај новац могао бити боље и ефикасније искоришћен?

Одговор на ова питања намеће се сам по себи ако се има у виду да је из иностранства, по разним основама, у Србију стигло (и потрошено) 174 пута више новца него што су сва предузећа из Србије у последње три године, од избијања глобалне кризе, узела субвенционисаних кредита за инвестиције! За тих скоро 61 милијарду евра могло се саградити најмање 200 мостова попут онога код Аде Циганлије или бар 30 аутопутева као што је Коридор 10. Их, рећи ће неко, а шта ће нам толико мостова и аутопутева. Па цела Србија би у том случају била асфалтирана. Овако, сав тај новац власт је „скрцкала“, а на Коридору 10 су остале рупе, које ће још годинама морати да се крпе.

Најилустративнији пример нерационалног и непланског трошења су паре које су се слиле у државни буџет од продаје Мобтела норвешком Теленору за 1,6 милијарди евра, слажу се сви саговорници НИН-а. Уместо на неколико крупних инфраструктурних пројеката, попут Коридора 10, мостова или енергетских постројења, та сума је скрцкана на текућу потрошњу и ситна кречења и поправке, кроз Национални инвестициони план.

Мирољуб Лабус, некадашњи потпредседник Владе и функционер Г17 плус каже за НИН да није било политичке воље да се те паре инвестирају у два или три велика пројекта, иако је таквих предлога било. Уместо тога, власт у којој је и сам био, одлучила се за политички пожељнију опцију, нерационално повећање плата запослених у јавном сектору и пензија, као и финансирање реконструкција, кречења, мењања прозора и других ситних радова у стотинама школа, болница и других институција широм Србије.

„До 2003. године Влада је, ипак, размишљала дугорочније, иако је то увек непопуларно. Од тада па до данас, преовладавају краткорочни партијски интереси и због њих толики новац и нисмо искористили на прави начин“, категоричан је Лабус.

Власт је олако одустала и од идеје да новцем прикупљеним од продаје друштвених предузећа подстиче развој предузетништва и отварање нових радних места и олако је потрошила те паре на финансирање гломазног и неефикасног државног апарата, али и на различите програме подстицаја и бесповратне помоћи почетницима у бизнису, без икакве контроле трошења тих пара. Србија је, наиме, тек пре три године добила контролоре јавних финансија, а бивша министарка финансија Диана Драгутиновић признала је да су се годинама пре тога буџетски приходи расипали на различите рачуне, које нико није „књижио“ и контролисао.

Милан Кнежевић, потпредседник Асоцијације малих и средњих предузећа износи за НИН процену да је кроз неадекватну контролу јавних набавки „бачено“ око 10 милијарди евра. Исто толико, према његовим речима, потрошено је и на чисто додворавање бирачима и сакупљање гласова партија на власти.

„Делили су незарађено тако да су плате у јавном сектору и данас веће него у привреди. Уз то је број запослених у јавном сектору стално растао, док је у реалном сектору у последњих 10 година без посла остало 933.000 људи“, истиче он.

Осврћући се на изјаву Алберта Јегера, шефа мисије ММФ-а у недавном интервјуу НИН-у како не постоји новац који оваква јавна потрошња не би могла да потроши, Кнежевић каже да онда и није чудно што је Србија у претходној деценији прођердала милијарде евра. „Идеалан начин за трошење пара без контроле било је оснивање различитих тела и покретање програма подршке. Да ли ико зна колико је новца тако утрошено, ко је тај

новац добио и како га је искористио“, пита Кнежевић.

Од некадашњих представника власти се може чути и како је бесповратна помоћ донатора пречесто трошена без икакве контроле. „Немилосрдно“ се трошило, углавном на пројекте чији сам назив упућује на закључак да се резултати тог рада не могу лако измерити, попут јачања административних капацитета многобројних институција и сличне ствари.

Тачно је и да се до почетка глобалне финансијске кризе држава није задуживала, јер није било потребе за тим, али зато њен дуг, и унутрашњи и спољни, од 2008. рапидно расте. Погледају ли се подаци о спољном дугу Србије, видеће се да су од 2001. до данас за 1,5 милијарди евра порасле индиректне обавезе Србије, односно кредити за које је држава гарантовала. За додатних 1,5 милијарди евра држава се директно задужила само од 2008. наовамо, рачунајући ту и позајмицу од Међународног монетарног фонда.

Економиста Млађен Ковачевић, члан Академије економских наука, објашњава за НИН да држава није све паре „бацила“, односно да је један део, ипак, отишао за подршку девизним резервама. Но, додаје, највећи део тог новца утрошен је нерационално и неефикасно.

И док је држава проћердала око четири милијарде евра прихода од приватизације како би финансирала незарађене плате буџетских корисника, немилосрдна статистика показује да се ни многи привредници нису понашали ништа рационалније. Напротив, кренули су да се немилосрдно задужују, не питајући колико то кошта. Саговорници НИН-а истичу да су овдашњи бизнисмени позајмљени новац углавном трошили на куповину других предузећа, без јасног бизнис плана, као и на увоз робе широке потрошње, уместо на увоз опреме и модернизацију производње. Због тога неки од њих тренутно имају огромне дугове и на прагу су колапса.

И Ковачевић и Лабус наглашавају да Србија у претходној транзиционој деценији није подстицала развој извозне привреде, већ се привредни раст заснивао на расту неразмењивих сектора. „Нисмо подстицали привреду која ће производити робу намењену извозу, што би нам донело девизне приходе. Уместо тога су расле услуге, финансијски сектор и телекомуникације, и повећавао се спољнотрговински дебаланс“, објашњава Лабус.

Милан Кнежевић сматра да су овако лоши економски резултати последица „одлуке да се у комунистичким условима развија тржишна привреда“. Он подсећа да и данас већина запослених у српским предузећима кука: „државо, молим те, узми ме“ и да сви и даље верују да ће држава ту да реши сваки проблем.

Кнежевић верује да је транзиција у Србији смишљени договор државе и банака, који је ишао на штету привреде. „Кредитни бонитет је постао важнији од крвне слике. Државни миљеници су се задуживали у иностранству како би приватизовали све што је у овој земљи вредело. Циљ им је био да се задуже и купе предузеће, а онда сачекају време када ће га скупље продати. Уместо тога дошло је време када се то исто предузеће не може продати никоме, а његово одржавање постаје сувише скупо“, додаје он.

НИН-ови саговорници слажу се и да је у заблуди свако ко верује у демагогију званичника да приватни дуг, а предузећа и банке спољним повериоцима дугују око 13 милијарди евра, није дуг државе и да држава са њим нема ништа. Неки не искључују могућност да ће на крају држава можда морати да преузме део ових дугова када приватни сектор више не буде у стању да враћа новац који је нерационално позајмљивао.

„Стимулисати привреду да се додатно задужује у условима када пада животни стандард грађана је најкраћи пут у колапс те исте привреде, а наша држава је управо то радила“, огорчен је Кнежевић.

Ни грађани нису штедели. Иако су задужени далеко мање него становници Мађарске или Хрватске, кредити које су узимали, али и десетине милијарди евра које су се слиле од иностраних пензија и дознака углавном су потрошене на храну, куповину аутомобила или пак нових шпорета и фрижидера. Нити су сами пожелели или успели да тај новац уложе у покретање неког посла, нити им је држава у томе помогла. И поред перманентног „кукања“ власти како би новац од дознака требало више улагати, а мање трошити, тачно је да се држава није досетила да понуди некакав план или идеју како да се рационалније потроши тих готово 30 милијарди евра дознака, које су у протеклој деценији послали рођаци из иностранства. Нити је створила амбијент у коме би било исплативије инвестирати, него држати новац у сламарицама или банкама. Сва досадашња истраживања утицаја дознака из иностранства на економски и социјални развој државе показала су да велике користи од тих пара није било, ако се изузме њихов значај за пеглање минуса у платном билансу земље.

Међу саговорницима НИН-а постоје и различите идеје како је ових скоро 82 милијарде долара требало трошити. Млађен Ковачевић сматра да је држава морала један део тог новца чувати како би њиме обештетила старе власнике или наследнике национализоване имовине после усвајања закона о реституцији. С друге стране, каже он, приходе од приватизације требало је употребити за враћање неповољних дугова државе.

Мирољуб Лабус, пак, верује да је држава требало више да гради инфраструктуру. Тим пре што ни деценију од почетка транзиције нису завршени Коридор 10, обилазница око Београда, метро у Београду, нити један од мостова. Слично мисли и Милан Кнежевић, који каже да је новац пристигао од 2000. требало улагати у инфраструктуру, капиталне објекте у енергетици и образовање, а не улудо расипати на све стране. Овако се, истиче он, држава понашала као пијани каубој који је добио огроман новац у наслеђе.

Проблем је, само, што се по правилу пијани каубој буди на прашњавој улици са мамурлуком и празних џепова.

Расте и унутрашњи дуг

Дуг државе и привреде по једном запосленом у Србији достигао је, према последњим подацима, 17.878 евра, а јавни дуг Србије повећава се сваки секунд за 54 евра, израчунали су економисти. Поред тога, раст спољног дуга Србије од почетка економске кризе праћен је и све већим задуживањем на унутрашњем тржишту, што код домаћих банака, што продајом хартија од вредности. Економисти објашњавају да се учешће спољног дуга у укупном дугу Србије смањује, али се зато драстично повећава унутрашњи дуг, јер се Србија определила да све већи дефицит у државној каси финансира емитовањем трезорских записа. Тако су, према подацима Министарства финансија, од краја 2008. до краја јула ове године, унутрашње обавезе Србије порасле са 3,1 на 5,5 милијарди евра. Само током ове године држава се задужила за око милијарду евра.

(Нин)